

בארות המים

סוגיא דנתגלגל חוץ לתחום

ל"ה ע"א

נתגלגל חוץ לתחום כו' מבעוד יום אינו עירוב - מבואר במתני' דהמניח עירובו בתוך התחום, ונתגלגל העירוב שלא מדעתו חוץ לתחום מצעוד יום, אינו עירוב כלל, והרי הוא כבני עירו כדמעיקרא.

ובטעמא דמילתא מנינו כמה דרכים בדברי הראשונים (ונחלקו אי הוי חסרון מדינא או מאומדנא או מתקנתא) וכדלהלן, אך יש להקדים, דהיה מקום לדון דיחול העירוב בתרי גוונא, דהיה מקום לדון דיחול העירוב במקום שנתגלגל אליו חוץ לתחום, ואילו היה חל העירוב התם, לכאור' היה דין הגבירא כהאדם שינא חוץ לתחום שאסור לנאת מד' אמותיו [אלא האם היה יונא באונס או בשוגג וכיו"צ למקום עירובו, היה לו אלפים אמה ממקום עירובו (אח"ל דכה"ג לא חשיב כיוא במזיד) וכן בגמרא בעיר יתכן דמהלך את כולה ויצואר עוד להלן] ויעוין להלן דהראשונים נחלקו בעיקר הדבר, האם יתכן דיקנה אדם שציתה מחוץ לתחום עמידתו.

עוד היה מקום לדון דיחול העירוב במקום שהניחו תחילה, ואילו היה חל העירוב במקום זה, ממילא היה האדם בתוך תחום עירובו, שהרי לא נתגלגל אלפים אמה ממקום שהניחו.

שיטת רש"י והרמב"ם - בדברי רש"י והרמב"ם מבואר דטעמא דלא חייל עירובו במקום שנתגלגל אליו, משום שאין האדם יכול להגיע לעירובו, ולשון רש"י ממה נפשך כל היכא דקנה שציתה אי בציתו אי בעירובו לא מני למיזל ולמשקליה עכ"ל, ולשון הרמב"ם (פ"ו

מעירובין הי"א) נתגלגל העירוב ויאל חוץ לתחום כו' אינו עירוב ששרי נעשה חוץ לתחום והמניח עירובו חוץ לתחום אינו עירוב מפני שאינו יכול להגיע אל עירובו עכ"ל.^א

ונראה מדברי רש"י והרמב"ם, לולוי הך טעמא דלא מצי למיזל לעירובו, היה חל עירובו במקום שנתגלגל אליו [ולכאור' היה דין האדם כמי שיאל חוץ לתחום דל"ל אלל ד' אמות (וע' להלן)] ואף דהאדם הניחו במקום אחר, אך מסתמא דעת האדם לקנות שביתה במקום שעירובו מונח אף דאיהו הניחו תחילה במקום אחר, ולפ"ז המניח עירובו ונתגלגל למקום אחר בתוך התחום, חייל העירוב במקום שנתגלגל אליו, ומודד אלפים אמה מאותו מקום, ולא מהמקום שהניחו [וצפשוטו היינו אף בגוונא דמצי לאתויי למקום שהניחו, וכגון בכרמלית וכן לשיטות הראשונים דלא גזרו בשבות דפחות פחות מד' אמות].

אך אכתי צריך לבאר אמאי לא חייל עירובו במקום שהניחו (ויעוין להלן דכן הקשו הראשונים בגמ' וכמה אחרו' פירשו דזוהי קושיית התוס' ד"ה נתגלגל) וכמה אחרו' נקטו בשיטת רש"י, דאה"נ אם יתכוון להדיא לקנות שביתה במקום שהניחו תחילה דוקא ואף אם יתגלגל לאחר מכן, חייל העירוב במקום שהניחו, דבכהאי גוונא הרי לאחר שיקנה שביתה במקום זה, יהא לו אלפים אמה מאותו מקום, ומצי להציא עירובו [לשיטת רש"י בכ"ד דאף בשבות דפחות פחות מד' אמות לא גזרו, וכן בכרמלית או בנתגלגל פחות מח' אמות (ע' להלן)].

והוסיפו האחרו' דכן ריהטת דברי רש"י לעיל בצוגיאל דנתנו צאילן (לכסע"צ) וז"ל רש"י שם, הכא צאילן שנופו נוטה חוץ לארבע אמות שהוא סוף התחום והניח עירובו בנופו חוץ לארבע אמות עכ"ל, ומשמע לכאור' דאף דהניח עירובו חוץ לתחום, אך כיון דהאדם נתכוין לשבות צעיקרו של האילן דהוי תוך התחום, ומצי להציא עירובו, חייל עירובו.

אולם המהרש"א צוגיין (כד"ה נתגלגל) כתב עפ"ד התוס' צוגיין, דאין כוונת שם רש"י לזה, ומש"כ רש"י שם שהוא סוף התחום אין כוונתו לסוף אלפים אמה מציתו אלל למקום

^א **ואין** לומר דכוונת רש"י והרמב"ם לבאר מדוע לא קנה שביתה במקום שהניחו, דהרי אילו יקנה שביתה במקום זה באמת מצי למיזל ולמשקליה, ואין לומר דמ"מ בעינן דיהא מצי למיזל ולמשקליה אף קודם חלות העירוב (יעוין להלן) דהרי לשון רש"י דממה נפשך כל היכא דקנה שביתה אי בביתו אי בעירובו לא מצי למיזל ולמשקליה, הרי דסגי במה דמצי למשקליה אי קנה שביתה בעירובו. וכן משמע מדברי הרמב"ם, דהרי הרמב"ם דימה הך דינא למניח עירובו בתחילה חוץ לתחום, ואהא יתיב הרמב"ם טעמא משום שאינו יכול להגיע לעירובו, ומשמע דה"נ בנתגלגל כוונת הרמב"ם לבאר אמאי לא קנה העירוב במקום שנתגלגל אליו חוץ לתחום (ויל"ד).

שציתתו קרי סוף התחום יעו"ש, אך גם מדבריו נראה דפירש כן רק מכח דברי התוס', למצואר מדצריהם (להבנת המהרש"א בדצריהם) דאף צנתכוין לשצות בתוך התחום לא מהני כל היכא דעירובו חוץ לתחום, אך לו"ד התוס' מודה המהרש"א דיש לפרש דברי רש"י כפשטן וכנ"ל (ומה"ט נטר המהרש"א עד לדברי התוס' בסוגין) ויעוין להלן בד' תוס'.

שיטת הרשב"א והר"ן - הראשונים (הרשב"א הריטב"א והר"ן) לקמן בגמ' עמדו מדוע לא קני שציתה במקום שהניח עירובו תחילה, והרי מצי לחזור ולהציא את עירובו ממקום שנתגלגל למקום שהניחו תחילה (יעוין עוד להלן משנ"ת בדצריהם) וכן נקטו כמה אחרו' בצוונת קושית תוס'.

והרשב"א והר"ן תירצו, דלעולם כל דהעירוב עזמו מונח חוץ לתחום, אין העירוב קונה שציתה (וכ"ה במאירי לב ב) ומצואר מדצריהם דכללא הוא, דעירוב המונח חוץ לתחום לא הוי עירוב, והך טעמא מהני נמי דלא יקנה עירובו במקום שנתגלגל, ואף אם תהא דעתו לזה להדיא.

אולם גדר הדברים כריך ציבור, והנה בגוונא דהניח עירובו חוץ לתחום ונתכוון לקנות שציתה חוץ לתחום, יתכן דכללא הוא דלעולם לא מצי אדם לקנות שציתה חוץ מתחום עמידתו (ויעוין עוד להלן) ובטעמא דמילתא יש לצבאר בכמה אנפי [יתכן לצבאר, דכל מה דמצי אדם לקבוע מקום שציתתו במקום אחר, צין ע"י עירוב צפת צצין ע"י דיבור, היינו דוקא היכא דמצי להגיע למקום זה אף לולי חלות העירוב, ועוד יתכן לצבאר, דלעולם מקום האדם היינו ארבעת אלפים אמה שסביבו, אלפים לכל רוח, ונתחדש דמצי לשנות קציעות מקומו בתוך הנך ד' אלפים, אך לא מצי לקבוע מקומו חוזה להן דאין האדם עומד השתא צאותו מקום כלל ונת' עוד במקו"א].

אך בדברי הרשב"א והר"ן מצואר דאף כשקובע מקום שציתתו בתוך התחום, כל דעירובו מונח חוץ לתחום אין עירובו עירוב, ואף דמצי להציאו למקום שציתתו, וצזה אכתי צ"ב טעמא דמילתא.

ויתכן לצבאר, דהרי מעיקרא דינא ראוי להיות דלא יקנה עירוב שציתה אלא במקומו, דהרי יסוד דין עירוב היינו דמקום שציתת האדם הוי במקום פתו, וכל מה דאשכחנא דמצי לקבוע שציתתו במקום אחר היינו משום סצרת הואיל ואי צעי מיייתי ליה לעירוב למקום שציתתו, ומעתה יתכן לדון, דלא אמרי' הך סצרא דהואיל אלא במקום דהעירוב במקומו ראוי לקנות שציתה, ומצד עזמו הוי עירוב כשר, וצזה מצי לקנות שציתה אף במקום אחר מכח

סברא דהואיל, אך כל דהעירוב מצד עצמו לא חזי למיקני שציתה במקומו, י"ל דלא מהני למיקני שציתה כלל, ולא אמרי' דתחילת חלות הכשר העירוב תהא מכא סברא דהואיל ואי בעי מייתי ליה.

והתוס' תירצו וז"ל כיון דאם קנה שציתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות הילכך תקנו רבנן שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום עכ"ל, ולכאור' נראה מדבריהם דבאמת מעיקרא דדינא היה ראוי דיחול העירוב במקום שהניחו (עכ"פ בגוונא דנתגלגל פחות מח' אמות או בכרמלית דמצי לאתויי) אלא דתקנתא דרבנן היא, דלעולם לא יחול העירוב היכא דהוא מונח חוץ לתחום.

שיטת הריטב"א - הריטב"א תירץ הך קושיא [דהא מצי לזאת חוץ לתחום ולהציא עירובו למקום שהניחו תחילה] וז"ל לאו קושיא היא דאפילו תימא דמצי לאתויי, כל שהוא בתחום ביתו קונה לו עירוב, אבל כל שהוא חוץ לתחום ביתו שאינו יכול ללכת שם בהיתר גמור אינו קונה לו עירוב עכ"ל, ויש מהאחרו' (ע' צ"מ ס' שס"ה) שציארו כוונתו, דדוקא כלפי איסור שצות אחר כגון טלטול כרמלית אמרי' דלא גזרו על השצות בין השמשות והוי עירוב כשר, משא"כ היכא דאיסור תחומין עצמו מונע לא מהני הא דלא גזרו על השצות בין השמשות (ודימה לסוגיא דלקמן עה"ז כל שאיסור שצת גרס לו איסור יעו"ש)².

ולכאור' מדברי הריטב"א מצואר, דלקניית עירוב בעינן דיהא מצי ליטלו אף לולי חלות העירוב, והכא כיון דלולי חלות העירוב לא מצי לאתויי למקום שציתתו (משום איסור תחומין) לא הוי עירוב [והוא דלא כדמשמע מדברי רש"י, דלדין מצי למישקליה סגי הא דמצי למישקליה אם יחול העירוב].

שיטת השאלות - השאלות (פ' בשלח שאילתא מח) כתב וז"ל אי איתציה לעירוביה לצר מתחומיה כיון דמרחק מעירוביה טפי מאלפים אמה הוה ליה כמי שיצא חוץ לתחום אלפים אמה ותנן אפילו אמה אחת לא יכנס ואין לו אלא ארבע אמות עכ"ל, ומצואר דס"ל דדינא דמתניתין היינו דוקא בהניחו בתוך התחום ונתגלגל שלא בצוונה חוץ לתחום, אך כל

² ולכאור' היינו לשיטת הריטב"א גופיה לעיל (ל"ג), דהסכים לשיטת הראב"ד דמוודה רבי דאיכא איסור שבות אף בין השמשות, והא דלא גזרו על השבות בין השמשות היינו רק לענין להכשיר העירוב, ובזה אמרי' דאיסור תחומין עצמו גרע, אך אם איתא דבין השמשות לא גזרו כלל על השבות ושרי בפועל, לכאור' ל"ש לדון דאיסור תחומין גרע, דהא ליכא איסור בפועל כלל.

היכא דהניח עירובו מעיקרא חוץ לתחום, באמת קנה שזיתתו במקום עירובו חוץ לתחום, ודינו כיוצא חוץ לתחום שלא יזוז ממקומו.⁶

ובן מבואר בראב"ן (בנדמ"ה ס"ה) וז"ל והנותן את עירובו בסוף אלפים ונתגלגל העירוב חוץ לתחום ארבע אמות מצד יום קודם שקנה העירוב שזיתתו במקום שהניחו שם אינו עירוב ולא איכד שזיתתו כדתנן נתגלגל חוץ לתחום או שנפל עליו גל אינו עירוב, דכיון דלא קנה לו עירוב שזיתתו במקום שזורר לא איכד שזיתתו, אבל נתן עירוב במקום שזורר חוץ לאלפים אמה מזיתו, כיון שזורר שם שזיתתו קנה לו עירובו שם שזיתתו ואיכד שזיתתו זיתו והרי הוא רחוק מזיתו שהוא מקום עירובו יותר מאלפים אמה ולא יזוז ממקומו דהוה ליה כמו היוצא חוץ לתחום ואין לו אלא ד' אמות עכ"ל.⁷

ולכאן' לשיטתם יסוד דינא דמתני' הוי אומדנא בעלמא, דכיון דאיהו הניח עירובו בתוך התחום, ונתגלגל חוץ לתחום, אין דעתו לקנות שזיתתו במקום שנתגלגל עירובו.

ובטעמא דלא קני שזיתתו במקום שהניחו תחילה [בגוונא דמזלי לאתויי] בפשוטו נראה דס"ל דדוקא היכא דפירש להדיא דדעתו לקנות שזיתתו שלא במקום עירובו אמרי' הכי, דכל דמזלי לאתויי לעירובו למקום שזיתתו חייל, אך בסתמא אין דעת האדם לקנות שזיתתו אלא במקום פתו [אלא דכשנתגלגל חוץ לתחום, מסתמא אין דעתו לקנות שזיתתו גם במקום פתו, כיון דע"ז נמצא דהוי חוץ לתחום ולית ליה אלא ארבע אמות] ועוד יתכן דס"ל כד' הריטב"א הג"ל.

⁶ ולא נתבאר בדבריו אי מיירי אף בגוונא דהאדם נמצא במקום המוקף מחיצות, וס"ל דהיתירא דדיר וסהר הוי דוקא בשוגג וס"ל דהכא חשיב כיוצא במזיד, או דמיירי דוקא במקום שאין מוקף מחיצות [ואי ס"ל כהרמב"ן דנתנוהו בעיר שאינה מוקפת נמי מהלך את כולה, צ"ל דמיירי דקאי חוץ לעיר] ויתכן עוד דאזיל כרבינו חננאל דפסק כשמואל דהלכתא כר"י ור"ע בדיר וסהר, וס"ל דהכא שקבע מקום שביתתו חוץ לתחום ועקר שביתתו ממקומו, ל"ח כשבת באויר מחיצות מבעוד יום.

⁷ ועיקר הדבר כן מבואר עוד בדברי הראב"ן (לקמן ס"ה) וז"ל מי שהוא בעיר ונתן עירובו מחוץ לעיר בבקעה נתעקרה שביתתו מן העיר אע"פ שלן בתוכה והרי הוא כלן בתוך עירובו, ואם יש מביתו שבעיר עד עירובו אלפים אמה ולא יותר מהלך עד עירובו ומעירובו לכל צד אלפים ואיבד כל תחומי העיר וקנה תחומי עירובו, ואם יש מביתו שלן שם בעיר עד עירובו יותר מאלפים אמה אחת לא יצא מביתו שהרי איבד שביתת העיר ולעירובו לא מצוי אזיל שהרי הוא חוץ לתחום עירובו אמה אחת ונתן מי שיצא חוץ לתחום עירובו אמה אחת שמודדין לא יכנס כו' עכ"ל.

בדברי הראב"ה והאור זרוע - הראב"ה (סי' שז) והאור זרוע (ה"ל עירובין סי' קסו) הביאו דברי השאלמות, והוכיחו כשיטתו מכ"ד, אך נראה מדבריהם דעיקר דבריהם לאפוקי משיטת הרמב"ם (פ"ו מעירובין ה"ה והי"א) להנותן עירובו חוץ לתחום אינו עירוב כלל והרי הוא כבני עירו (וכ"ה בשו"ע סי' תח ס"ד וע' סי' תיא וביאר הלכה שם) וכן שיטת הרמב"ם (פ"ו מעירובין ה"ג) דאם אמר שציתתי במקום פלוני הרחוק אלפים אמה דלא איבד מקום שציתתו, וזוה האריכו להוכיח דאינו כן אלא איבד מקום שציתתו, אך בטעמא דמילתא יתכן דסברי דצכה"ג לית ליה שציתה כלל, דחוץ לתחומו לא מני קני שציתה, ובמקומו לא רצה לקנות שציתה, אולם בלשון השאלמות ובדברי הראב"ן מבואר דהטעם משום דצאתת קנה שציתה חוץ לתחומו, ונמצא דהוי כיוצא חוץ לתחום.

שיטות הראשונים - נמצא דמשמעות רש"י והרמב"ם, דצסתמא דעת האדם לקנות שציתה במקום שנתגלגל העירוב ולא במקום שהניחו, ובמקום שנתגלגל לא מני חייל העירוב משום דלא מני למישקליה, ואילו בגוונא דיפרש להדיא דדעתו לקנות שציתה במקום שהניחו אף אם יתגלגל, יתכן דא"כ יהני אף דנתגלגל עירובו חוץ לתחום (היכא דמני לאתויי כגון עד ח' אמות או בכרמלית, וכן לסוברים דלא גזרו אף בשבות דפחות פחות מד' אמות).

אולם משמעות דעת התוס' (לכמה אחריו) הרשב"א הריטב"א והר"ן, דמסתמא דעת האדם לקנות שציתה במקום שהניח את עירובו בתחילה ולא במקום שנתגלגל, ובטעמא דלא חייל עירובו במקום שהניחו, לשיטת תוס' הוי תקנתא דרבנן, לשיטת הרשב"א והר"ן הוי חסרון מדינא כיון דעירובו נמצא חוץ לתחום, ולשיטת הריטב"א החסרון משום דלולי חלות העירוב לא מני ליטלו בהיתר גמור.

ואילו לשיטת השאלמות והראב"ן נראה לכא' דכל דינא דמתני' הוי אומדנא בעלמא, דבמקום שנתגלגל אין דעתו לקנות שציתה כיון דעי"ז הוי כיוצא חוץ לתחום ולית ליה אלא ד' אמות, ובמקום שהניחו אין דעתו לקנות, כיון דאין עירובו שם [אי נמי סבירא להו כד' הריטב"א דבמקום שהניחו לא מני למיקני שציתה מדינא כיון דלא מני לאתויי בהיתר גמור].

ונמצא דנחלקו הראשונים בכמה נידונים, האחד: האם מני לקנות שציתה חוץ לתחום עמידתו, דדעת השאלמות והראב"ן דמני לקנות וממילא דינו כיוצא חוץ לתחום, והראשונים פליגי ומכמה טעמי [רש"י והרמב"ם פליגי משום דלא מני למיזל ומשקליה, והרשב"א והר"ן פליגי משום דאי אפשר כלל לקבוע מקום שציתתו חוץ לתחום עמידתו].

השני: כשהניח עירובו במקום אחד ונתגלגל למקום אחר (בחוך החמס) היכן דעתו לקנות שציתה, במקום שהניח עירובו או במקום שנתגלגל, דעת רש"י דסתמא דעתו לקנות שציתה במקום שנתגלגל, ומשמעות הראשונים דמסתמא דעתו לקנות שציתה במקום שהניחו תחילה [אלא דיתכן דהיינו דוקא בגוונא דמתני' דנתגלגל חוץ לתחום, אך בנתגלגל בחוך החמס מודו דמסתמא דעתו לקנות שציתה במקום שנתגלגל אליו].

השלישי: האם לדינא דמזיל למשקליה, סגי דמזיל למישקליה על ידי חלות העירוב, או דבעינן דמזיל למישקליה אף לולי העירוב, דמשמעות רש"י דסגי דמזיל למישקליה על ידי חלות העירוב (וע"ע להלן) ומשמעות הריטב"א דבעינן דמזיל למישקליה לולי חלות העירוב.

רד"ה נתגלגל חוץ לתחום אינו עירוב הואיל ויש מביתו שהוא לן שם עד עירובו יותר מאלפים אמה, דממה נפשך כל היכא דקנה שביתה אי בביתו אי בעירובו לא מצי למיזל ולמשקליה "מבואר ברש"י דחידושא דמתניתין היינו דלא חייל העירוב במקום שנתגלגל אליו, ובטעמא דמילתא ביאר רש"י משום דלא מצי למיזל ולמשקליה, דאי קנה שציתה בציתו, הרי העירוב חוץ לתחומו, ואי קנה שציתה במקום עירובו (ובפשטו היינו המקום שנתגלגל אליו) נמצא דהאדם עומד חוץ לתחומו ולית ליה אלא ד' אמות, ולא מצי למיזל ולמשקליה, וכיון דע"כ לא מצי למיזל ולמשקליה, לא חייל העירוב כלל, וממילא הרי הוא כבני עירו [ויעוין לעיל אמאי לא חייל העירוב במקום שהניחו תחילה].

והנה בעיקר דינא דבעינן דמזיל למישקל עירוביה, יש לדון אי בעינן דיהא מצי ליטלו לולי חלות העירוב, או דיהא מצי ליטלו אחר חלות העירוב, ויתכן בזה ד' דדים, הא': דהכל תלי אי מצי ליטלו לולי חלות העירוב, הב': דהכל תלי אי מצי ליטלו אחר חלות העירוב, הג': דבעינן תרוויהו, דכל דלולי חלות העירוב לא מצי ליטלו לא מצי חייל העירוב, אך מאידך כל היכא דע"י שיחול העירוב שוב לא מצי ליטלו נמי לא מהני, כיון דסו"ס בפועל לא יהא מצי ליטלו, הד': דסגי בחדא מינייהו.

ומלשון רש"י 'דממה נפשך כל היכא דקנה שציתה אי בציתו אי בעירובו לא מצי למיזל ולמשקליה', משמע לכאור' דסגי בחדא מינייהו, אך מסבירא הוא מחודש, ואולי אין כוונת רש"י לזה, אלא כוונת רש"י דבין אי תימא הכי ובין אי תימא הכי ע"כ לא מהני, ולא נחית רש"י להכריע בעיקר הדבר, אי בעינן מצי ליטלו לולי חלות העירוב או על ידי חלות העירוב, ויעוין בסמוך עוד בהאי עניינא.

פלוגתת הפוסקים - בעיקר הדין נחלקו האחרו' לדינא, בגוונא דהניח את עירובו בתוך אלפים אמה מסוף העיר, אך חוץ לאלפים אמה ממקום עמידת האדם ציין השמשות, דזכהאי גוונא, הרי לולי חלות העירוב רשאי האדם לילך את כל העיר וחוצה לה אלפים אמה, ונמצא דמצי למישקל עירוביה, אך ע"י חלות העירוב, נמצא דמקום שציתמו הוי במקום הנחת העירוב, ולית ליה אלא אלפים אמה ממקום העירוב וכל דכלתה מידתו צחצי העיר לית ליה אלא חצי העיר, ונמצא דהאדם עומד חוץ לתחומו החדש שקנה ע"י העירוב.

ודעת העולת שבת (סי' סה סק"א) ודעמיה דבעי ליתן עירובו בתוך אלפים אמה למקום רגליו, אך המגן אברהם (שם סק"א) פליג דאף כשהניח עירובו חוץ לאלפים אמה ממקום רגליו, כל דהוי בתוך אלפים אמה לעיר עירובו עירוב [ויעוין להלן פלוגתת האחרו' בכוונת המגן אברהם] ודקדק כן המגן אברהם מלשון השו"ע (שם) דמניח העירוב רחוק מהעיר בתוך התחום (וכע"ז ל' הר"מ רפ"ו מעירובין) וכן הסכימו כמה אחרו' וכ"פ המשנ"ב (שם סק"ב) וצביאור הלכה (שם).

ויעוין בחזו"א (סי' קט סק"ו וסקט"ז וכן בס"ס פ' ד"ה מ"ב סי' תח) דהאריך להכריע כשיטת העולת שבת דבעי להניח עירובו בתוך אלפים אמה ממקום רגליו דוקא (ויעו"ש בסי' קט סק"ו) ודעת הראב"ד (המג"א).

ביאור דברי המגן אברהם - ז"ל המגן אברהם שם, רחוק מהעיר [בתוך התחום] כן פשוט ללא כעולת שבת שכתב שצריך להניחו בתוך התחום מפתח ביתו דליתא, דהא בפ"ו (ה"א) כתב הרמב"ם הטעם בנתגלגל חוץ לתחום שאינו עירוב משום שאינו יכול להגיע אל עירובו וכ"כ רש"י פרק ג', ואם הוא תוך תחום העיר הרי יכול ליטלו אף על פי שהוא חוץ לתחום ביתו כמ"ש סי' שצ"ח כנ"ל פשוט, ומה שהרמב"ם מצריך ליתנו בתוך אלפים של ביתו דאם נתנו חוץ לאלפים של ביתו אסור לשבז לביתו רק צריך ללון בשאר בתי העיר תוך תחום עירובו עכ"ל.

ובפשוטו משמע מדברי המגן אברהם, דמהני להניח עירובו בתוך אלפים אמה מסוף העיר, אף דצין השמשות יושב האדם בביתו הרחוק יותר מאלפים אמה ממקום עירובו, כיון דהוי בתוך העיר, וכן נקטו האליה רבה (סק"ה) והצביאור הלכה דעת המגן אברהם, אך הדברים צריכים ביאור דהרי בעינן דיהא מצי מטוי לעירובו, ומצינו ד' דרכים צביאור דברי המגן אברהם.

הדרך הא' - צעיקר הדין היה מקום לצאר דהא דצעינן דיהא מצי מטוי לעירובו היינו קודם קניית העירוב, ואף היכא דע"י קניית העירוב שזב לא מצי מטוי לעירובו, לית לן זבה, דלענין הנידון אי חייל העירוב דיינינן כקודם חלות העירוב, וכריהטא דלישנא דרש"י צסוגין, דסגי דאי קנה שציתו צציתו מצי מטוי לעירובו.

אך יעוין בחזו"א (ס"ס פ' וסי' קט סקט"ז) דהוכיח לא כן, דהרי תנן לקמן (ס"א) מי שהיה צמזרח ואמר לצנו ערב לי צמערב צמערב ואמר לצנו ערב לי צמזרח, אם יש הימנו ולציתו אלפים אמה ולעירובו יותר מכאן מותר לציתו ואסור לעירובו, והרי התם קודם חלות העירוב, אית ליה אלפים אמה מציתו למזרח ולמערב, וא"כ מצי מטוי לעירובו דהוי צתוך אלפים לציתו, ואעפ"כ לא חייל העירוב ואסור לעירובו, (ויעוין בהערה לדון ליישצ) פ.

ועוד דמלשון המגן אצרהם 'אם הוא תוך תחום העיר הרי יכול ליטלו אע"פ שהוא חוץ לתחום ציתו' משמע לכאורה דאף אחר חלות העירוב מצי ליטלו.

הדרך הב' - הגה מלשון המגן אצרהם נראה דאף אחר חלות העירוב מצי ליטלו וכנ"ל, ולכאור' היה נראה ציאור הדברים, דאע"ג דע"י חלות העירוב נמצא דהאדם חוץ לתחומו, מ"מ כיון דהוא צתוך העיר הרי כל העיר הו"ל ליה כד' אמות, ולהכי שפיר מצי למיזל וליטול

ה' ובישוב משמעות רש"י הכא, לפו"ר יש לדון, דבמתני' דלקמן הא קאי בהיה עומד בשדה למזרח ביתו, אלא דכל דלא חייל עירובו סתמא דעתו לקנות שבייתו בביתו, ונמצא דלא הוי קנין שבייתה דממילא במקומו, אלא דקונה שבייתה ע"י דעתו, ובזה הוא דמצינו התם דאף דאילו לא יחול העירוב מצי ליטול עירובו לא מהני, והיינו טעמא משום דכל מה דמצי ליטלו היינו מכח הא דדעתו לקנות שבייתה בביתו, והרי כל מה דדעתו לקנות שבייתה בביתו היינו בתולדה מהא דלא חייל עירובו אך כל דחייל עירובו הא אין דעתו כלל לקנות שבייתה בביתו (וכמנצא להדיא צרש"י ע"ש יע"ש) משא"כ הכא דמייירי דהאדם עומד בביתו, י"ל דבזה הוי קנין שבייתה במקומו ממילא ולא משום דעתו (וגם צמק"א) ובזה שפיר יתכן לדון, דכל דקודם חלות העירוב מצי למיזל למקום עירובו סגי בזה, ואף דע"י חלות העירוב שוב יאסר לילך למקום עירובו, ולהכי הוסיף רש"י דהכא אף אם יקנה שבייתה בביתו לא מצי למיזל לעירובו [והחזו"א דלא ניח"ל לחלק בזה, יתכן דנקט דגם הקונה שבייתה במקומו הוי רק משום דעתו, ולא הוי מידי דממילא, דהא חזינן דמצי לעקור שבייתו ממקומו אף בלא לקנות שבייתה במקום אחר וכדהוכיח בחזו"א (סי' קט סקט"ז) מכ"ד].

עירובי [ואת"ל כללל הוא דאי אפשר דיחול עירובו המונח חוץ לתחמו, צריך להוסיף
דהכא מהני מדין הבלעת תחומין, דעיי"ז השיב כמונח העירוב בתוך תחמו].

אך לפ"ז צריך לדחוק לכאן, דמה שפיים המגן אצרהה שם דאס נתנו חוץ לאלפים של ביתו
אסור לשבז לביתו רק צריך ללון בשאר צתי העיר תוך תחום עירובי היינו דאס הניח
עירובו חוץ לאלפים של ביתו, ושבת בין השמשות במקום עירובו, אסור לשבז לביתו אלא צריך
ללון בשאר צתי העיר בתוך תחום עירובו (ו"ל הצית מאיר צביאו"ד המגן אצרהה קינר ור"ל אס נתן עירובו
חוץ לתחום ביתו ומשחק שם אסור לשבז לביתו וע' להלן) כיון דלא שבת בעיר עכמה אלא במקום עירובו,
אך היכא דהניחו ע"י שליח או דהניחו בעוד היום גדול ושז לביתו, שפיר מצי ללון צביתו.

מיהו יש לדון בזה מכמה טעמי, חדא דאנן קי"ל (פי"ה ס"ו) כשיטת הרמב"ם (פכ"ז משנת ה"ג) ודעמיה דביצא
לדעת ונכנס לדיר וסוהר אין לו אלא ד' אמות, מיהו לכאן הכא ע"כ חשבין ליה כיצא באונס, דאי חשיב כיצא
לדעת הרי בלא"ה הפסיד עיקר תחום עירובו, וככל יוצא לדעת דמפסיד תחמו ול"ל אלא ד' אמות.

אך אכתי צ"ב, דהרי אנן קי"ל (ס) דהא דבהוליוהו לעיר אחרת מהלך את כולה היינו דוקא בעיר המוקפת
מחיצות, והכא משמע דאף בעיר שאינה מוקפת מחיצות כן הוא, ולכאורה צ"ל דס"ל למג"א דכהאי גוונא
חשיב כעיר ששבת בה, דחשיבא כד' אמות אף באינה מוקפת מחיצות (וי"ל דזהו לזיין המג"א לסי' שמת, דמשמע הס
דאף בעיר שאינה מוקפת חומה חשיבא כולה כד' אמות ומודדין אלפים חומה לה).

ואף דמסברא היה נראה יותר דהכא לא חשיב כעיר ששבת בה, דהרי קבע מקום שביתתו במקום עירובו
[ולכאן עיקר מעליותא דעיר ששבת בה דלא בעיא מחיצות היינו משום דהיא מקום דירתו, והכא קבע מקום
דירתו במקום עירובו] אך יתכן דהמג"א נקט דלא תלי בעיקר קביעות מקום שביתתו, אלא סגי דהיה בעיר
בין השמשות [ואף דהשתא אזלינן בשיטת הרמב"ם דל"ל היתירא דעיר שלן בה, צ"ל דכיון דהכא קאי האדם
חוץ לתחמו עדיף טפי, וככל נתנוהו בדיר וסוהר דביצא חוץ לתחמו עדיף טפי וכדביארו רש"י ורוב הראשונים
דא"א].

ויעוין בחזו"א (פי"קט סקט"ז) דעמד בזה על שיטת המגן אברהם, דהיכא דנתכוין לקנות שביתה במקום עירובו,
דינו כנכנס לעיר בשבת ולא כשבת בה, וממילא היכא דאינה מוקפת מחיצות ל"ל אלא ד' אמות יעו"ש.

ועוד עמד החזו"א (ס"ב סקט"ו) דהרי משמעות הרמב"ם (פכ"ז משנת ה"ג) דמי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה
אחת לא קני שביתה בעיר וכ"פ השו"ע (פי"ה ס"ג), והראב"ד שם השיג דכיון דג' אמותיו מובלעות בתחום
העיר, קונה שביתה בעיר מדין הבלעת תחומין (ואכמ"ל) אך מדברי הרמב"ם והשו"ע חזינן דהבלעת תחומין
לא מהניא למיקני שביתה (ויעוין געט"ש ס"ט) וה"נ לא מהניא הבלעת תחומין למיקני שביתה ע"י עירוב
יעו"ש [והאריכו בזה ואכמ"ל].

אולם הוא דחוק, דהרי צכה"ג דשוצת במקום עירובו צין השמשות אין צריך להניח עירוב פת כלל, ומאי לערב דרגליו, וסתם עירוב צפת היינו לעשיר המערב ע"י שליח [וכדלקמן (מט"ז) וכדפסק הרמב"ם (פ"ז מעירובין ה"א)].

דרך המחצית השקל ודעמיה - המחצית השקל וכמה אחרו' (יעוין צבית מאיר ובמאמר מרדכי סק"ג) דחקו דמודה המגן אברהם דבעינן דיהא האדם צין השמשות צתוך תחום עירובו, ולא אתי למימר אלא דאין צריך שיהא העירוב צתוך אלפים דציתו.

אך כזר נתקשה המחצית השקל שם דא"כ צמה פליג המגן אברהם על דצרי העולת שצת, וז"ל המחצית השקל, עכ"פ גם לדעת מגן אברהם דרשאי להניחו תוך תחום עירו אפי' הוא רחוק מתחום ציתו אפי' עירב ע"י שליח ולא הניח עירוב ע"י עצמו, צריך שהוא צין השמשות תוך תחום העירוב, ואפשר לדינא מודה העולת שצת ולא ידעתי צמה חולק עליו עכ"ל!

ועוד דלכאוף לפ"ז לא נתבאר כלל כל דצרי המג"א, דמאי אתי לאשמועינן דאין צריך שיהא עירובו צתוך אלפים לציתו, דאי מיירי דצין השמשות שוצת האדם צתוך תחום עירובו ואסור אח"כ לשוב לציתו, לכאוף ליכא משמעות כלל למקום ציתו, וכזר תמה על דצריהם צביאור הלכה שם.

ז"ל הבית מאיר, עיין מג"א סק"א מסיים ומה שהרמב"ם מצריך ליתנו בתוך אלפים של ביתו דאם נתנו חוץ לתחום ביתו אסור לשוב לביתו רק צריך ללון בשאר בתי העיר תוך תחום עירובו, ועל כרחך שקיצר ור"ל אם נתן עירובו חוץ לתחום ביתו ומחשיך שם אסור לשוב לביתו, אבל העיקר היה לו נמי לבאר דאם נתן העירוב שם מבעוד יום ושב לביתו או ששלחו ע"י שליח לשם והוא נשאר בביתו דמוכרח קודם כניסת שבת לעקור מביתו לבית שהוא בתוך תחומו וללון שם, דהא מוכרח להיות בשעת קניות העירוב במקום שאפשר לו להגיע לעירובו, ואי לאו הכי מה מועיל לו הליכה בבית שבתוך התחום אם בשעת קניותו היה חוץ לתחומו והרי הוא ממש כנותן עירובו חוץ לתחום שבסוף סי' זה דאין עירובו קונה לו והוי כמי שלא עירב ויש לו שביתת עירו אלא ודאי כנותנו כדכתבתי עכ"ל.

ז"ל המאמר מרדכי (סק"ג) המעיין היטב בדברי ראב"ן ז"ל יראה בבירור שאין מהם סתירה לדברי הרב מגן אברהם ז"ל מכמה טעמים, האחד שמבואר דראב"ן ז"ל מיירי במי שחזר ללון בביתו הרחוק יותר מאלפים ממקום עירובו ונמצא שהוא חוץ לתחומו ומשום הכי יש פנים לומר שאין לו אלא ד' אמות, והרב מגן אברהם ז"ל כתב שאם הניח עירובו ברחוק יותר מאלפים מביתו עירובו עירוב אבל אינו יכול לילך לביתו, ושפיר מצינן למימר שמודה הרב מגן אברהם ז"ל שאם עבר ולן בביתו דהוי כמי שיצא חוץ לתחומו ואינו יכול לזוז מביתו כו' עכ"ל.

דרך הביאור הלכה - צביאור הלכה (ס) נקט צכוונת המגן אברהם כהצנת האליה רצה (סק"ה), ללא צעינן שיהא האדם בתוך תחום עירובו זין השמשות, ואעפ"כ מצי לילך למקום עירובו, ומה דסיים המגן אברהם 'דאס נתנו חוץ לאלפים של ציתו אסור לשווב לציתו רק צריך ללון בשאר צתי העיר תוך תחום עירובו', ציאר הביאור הלכה שם כוונתו, דאס הלך בשצת למקום עירובו, שווב אסור לחזור לציתו [וכ"מ מלשון התוספת שצת (סק"ג)] 'היה אסור לילך ולשווב וללון צציתו' יעו"ש ויעוין צצמשנ"צ (לקמן שם סק"ט)^פ.

אך נתקשה הביאור הלכה שם צגדר הדברים, דממה נפשך אי חשצינן ליה כעומד חוץ לתחמו, היאך מותר לילך למקום עירובו, והא הוי כמי שיצא חוץ לתחום דל"ל אלא ד' אמות, ואי לא חשצינן ליה חוץ לתחום, אמאי אסור לשווב לציתו, וציאר הביאור הלכה וז"ל לכאורה הדבר קשה דממה נפשך כיון דמותר לו לילך לשם הוא הדין לשווב, וכיון דאסרת ליה לשווב לציתו מפני שהוא רחוק יותר מאלפים ממקום צציתו ממילא יהיה אסור לו לילך לשם, אבל צע"כ ז"ל כן לדעת המג"א, והטעם יש לומר, דלענין ללכת שם כיון דיכול לקנות שם צציתה מאחר שהוא בתוך התחום וכנ"ל, אס כן צע"כ מותר לו לילך לשם והרי הוא לענין זה כמו קודם קניית העירוב, אבל לאחר שצא לשם ומודדין לו משם אלפים לכל רוח גם הרוח של ד העיר לא עדיף משאר הרוחות דאין לו ממקום צציתו רק אלפים אמה כך יש לצאר סצרתו עכ"ל, ויעוין צצחזו"א (פ"ס פ' וסי' קט סקט"ז).

נתגלגל חוץ לתחום אמר רבא לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לארבע אמות אבל לתוך ארבע אמות הנותן עירובו יש לו ארבע אמות - צפשוטו צביאור דצרי רצא, דכיון דהנותן עירובו יש לו ד' אמות, ומודדין אלפים אמה מלצד הנך ד' אמות, נמצא דאכתי קאי

^פ מיהו הא נמי הוי דוחק לכאו', דהא לשון המגן אברהם 'ומה שהרמב"ם מצריך ליתנו בתוך אלפים של ביתו דאס נתנו חוץ לאלפים של ביתו אסור לשווב לביתו רק צריך ללון בשאר בתי העיר תוך תחום עירובו', ולדברי הביאור הלכה כוונת המגן אברהם 'אסור לשווב לביתו' היינו לאחר שהלך למקום עירובו, והרי הרמב"ם נקט שם בכל דבריו דהולך למקום עירובו למחר, ומהו דנקיט המגן אברהם ד' צריך ללון בשאר בתי העיר' [וז"ל הרמב"ם (רפ"ו מעירובין) מי שיצא מן המדינה בערב שבת והניח מזון שתי סעודות רחוק מן המדינה בתוך התחום וקבע שביתתו שם, אף על פי שחזר למדינה ולן בביתו נחשוב אותו כאילו שבת במקום שהניח בו שתי הסעודות, וזה הוא הנקרא עירובי תחומין, ויש לו להלך ממקום עירובו למחר אלפים אמה לכל רוח, לפיכך כשהוא מהלך ממקום עירובו למחר כו' עכ"ל] משא"כ לב' הדרכים הנ"ל ניחא לשון המג"א, דלאחר שבין השמשות היה במקום עירובו (לדן הא') או עכ"פ בתוך תחום עירובו (לדן הממזה' שודעמיה) אסור לשווב ללון בביתו.

בתוך אלפים אמה דעירובו, אך עמדו האחרו' דהרי הא דהנותן עירובו יש לו ד' אמות הוי רק מכה חלות העירוב, ותיקשי כיצד חייל כלל העירוב.

ולשיטת השאלתות והראב"ן דאף המניח עירובו חוץ לתחום חייל עירובו, אלא דדינו כיוצא חוץ לתחום מצואר היטב, דהעירוב חייל ממ"נ, וממילא קאי בתוך אלפים דעירובו כיון דהנותן עירובו יש לו ד' אמות, וכן לשיטת רש"י והרמב"ם (פ"ו מעירובין ה"א) דכל טעמא דהמניח עירובו חוץ לתחום לא חייל עירובו היינו רק משום דלא מצי למיזל ולמשקליה, י"ל דסגי במה דאחר שיחול העירוב מצי למיזל ולמשקליה.

אך למשמעות הרשב"א והר"ן דכללל הוא דלעולם צעין דיהא עירובו בתוך תחומו קשה לכאור', וי"ל לכאור' דהא דהמניח עירובו יש לו ד' אמות לא הוי תולדה מחלות העירוב, אלא לעולם ע"ס הנחת העירוב חשיבא כמעשה קניית שביתה בכל ד' אמות דהעירוב, וממילא חשיב כמניח עירובו בתוך אלפים אמה לציתו.

רד"ה הנותן את עירובו, הואיל ונתכוין לקנות שם שביתה יש לו ארבע אמות, דהואיל והנהו ארבע אמות מיבלען בתחומא הוו להו כתחומא והוי כנותן את עירובו בבית שבסוף התחום שאפילו הוא אלה אמה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה - ריהטת לשון רש"י דבעינן כזה לדין הצלעת תחומין, וי"צ דלכאורה כיון דהנותן עירובו יש לו ד' אמות, חשיב כעירובו בתוך אלפים אמה ממש, ואמאי צעין כזה לדין הצלעת תחומין.

ויצוין ברבינו יהונתן צמתני' וצמאירי (ל"ג) ובצ"י (סי' ט) דהקשו על דינא דרצא דמאי שנא מהיוצא חוץ לתחום דאפילו יצא אמה אחת לא יכנס, ולא אמרי' דעד ד' אמות יכנס, ותירץ רבינו יהונתן וז"ל לא דמי למי שיצא חוץ לתחום דאמרי' צמתניתין אפילו אמה אחת לא יכנס, דהתם אין ראוי לתת לו ד' אמות יותר שהרי נתכוין לשבות בעיר שהוא עולה לו כד' אמות ואם יצא חוץ לתחום כבר הוא חוץ לתחום וחוץ לד' אמות, אבל הכא שהיה רוצה לעקור את עצמו מן העיר ראוי לתת לו במקום שמניח שם עירובו ד' אמות ששם הוא ביתו עכ"ל, וכ"כ המאירי והצ"י יעו"ש.

אך הב"ח (ס"ח) תי' דדינא דהכא הוי מדין הצלעת תחומין, ואנן קי"ל דלא אמרינן הצלעת תחומין אלא ביצא באונס (כן שיטת הב"ח סי' ש"ו וסי' תה) והכא צנתגלגל הוי כיצא באונס, ואה"נ ביצא באונס פחות מד' אמות יכנס מדין הצלעת תחומין, ולכאור' לדברי הב"ח מצואר לשון רש"י.

אך יעוין בט"ז (שם סק"ד) דכתב דלדברי רב"ת, דוקא בנתגלגל באונס הוי עירוב, אך גלגלו
 בזמזיד חוץ לתחום לא הוי עירוב, כיון דזמזיד לא אמרי' הזלעת תחומין, אך תמה הט"ז
 שם, דכיון דטעמא משום דהנותן עירובו יש לו ד' אמות, לא צעין כלל לדין הזלעת תחומין,
 וממילא אף בזמזיד כן הוא יעו"ש [והוסיף הפמ"ג דהעיר דלפ"ז ראויה להיות דאף בהניחו
 תחילה שם מהני יעו"ש ויעוין בשפ"א שכ' ללא משמע כן בפוסקים אך נתקשה בטעמא
 דמילתא ויעוין בחזו"א (ס"ט פ' ד"ה רמב"ם פ"ו)] ולכאור' נראה דהב"ת נקט כמשמעות רש"י,
 דאף דהנותן עירובו יש לו ד' אמות, מ"מ אכתי צעין לדין הזלעת תחומין, ויעוין בתוספת
 שבת (סקי"ג).

תד"ה נתגלגל, אפילו תחומין דרבנן ואפילו לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות
 לא גזרו עליו בין השמשות מכל מקום לא הוי עירוב אף על גב דבין השמשות
 מצי למישקליה כו' - מצינו ב' דרכים צביאור קושית תוס', יש מהאחרו' דנקטו דקושית
 תוס' בגוונא ללא נתגלגל חוץ לתחום אלא פחות ד' אמות, והיינו פחות מח' אמות [דהן פחות
 מד' אמות מהנך ד' אמות דהנותן עירובו] וקושית תוס' דיקנה שציתה בתוך התחום ולא
 במקום שנתגלגל אליו) כיון דמצי לזאת למקום שנתגלגל ולהציאו לשם, וכדמשמע מלשון תוס'
 דבין השמשות מצי למישקליה ולא תו י'.

ובן הקשו להדיא הרשב"א והריטב"א והר"ן, אלא דהראשונים העמידו קושייתם בגמ'
 בדברי רבא, דמדקאמר רבא לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לד' אמות, שמעינן דבנתגלגל ה'
 אמות אין עירובו עירוב, וזוה הקשו דהא מצי לאתויי פחות מד' אמות לתוך ד' אמות
 הסמוכות לתחום [ולכאור' נראה דגם קושית תוס' היא בדברי הגמ', ולשונם בד"ה נתגלגל
 חוץ לתחום קאי על דברי הגמ' דהקדימה כן למימרא דרבא, ומשום דרק צמימרא דרבא
 מוכח דאף בנתגלגל ה' אמות לא הוי עירוב].^ט

^ט ולכאור' היה מקום לדון בקושית תוס' והראשונים, דבמניח עירובו ונתגלגל למקום אחר, אפשר לדון דיקנה
 עירובו במקום שהניחו תחילה, דשם היתה דעתו למיקני שביתה, ואפשר לדון דיקנה עירובו במקום
 שנתגלגל, דיתכן דסתמא דעתו למקום שמונח עירובו לבסוף, אך הכא בהניחו בתוך התחום, ונתגלגל ה'
 אמות חוץ לתחום, אף דמצי לאתויי פחות מד' אמות, הרי לא מצי לאתויי עד המקום שהניחו תחילה, אלא
 דמצי לאתויי להנך ד' אמות הסמוכות לתחום דבהן מצי למיחל, אך הרי בהך מקום לא הניח עירובו תחילה,
 ואין העירוב מונח בו השתא, והיה מקום לדון דהא לא נכלל בדעתו, דיחול העירוב במקום זה, אך מדברי
 תוס' והראשונים נראה לכאור' דנקטי בפשיטות, דכיון דלא מצי למיקני שביתה במקום שהניח עירובו ולא
 במקום שנתגלגל, אמרי' דמסתמא דעתו לקנות שביתה במקום דמצי לאתויי עירובו לשם.

ותירצו תוס' ד' כיון דאם קנה שציתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות, הילכך תקנו רבנן שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום, ומשמע דמעיקרא דדינא באמת ראוי להיות דהוי עירוב זכה"ג, אלא דכיון דאם יתן עירובו זכוונה בהך מקום ויתכוין לקנות שציתה התם, יהא דינו כיוצא חוץ לתחום [ומשמע לכאור' דמעיקרא דדינא הנותן עירובו חוץ לתחום חייל עירובו ודינו כיוצא חוץ לתחום וכשיטת השאלות והראצ"ן הנ"ל] להכי תיקנו חכמים דהנותן עירובו חוץ לתחום אין עירובו עירוב, ובהך תקנה איכלל דלעולם לא חייל העירוב כל דעירובו חוץ לתחום, ואף בגוונא דנתכוין לקנות שציתה בתוך התחום ומנאי לאתויי (ויעוין עוד באחרו' בביאור מ' התוס').

ולדרך זו נמצא דכל דנתגלגל עירובו חוץ לתחום, מסתמא דעת האדם לקנות שציתה בתוך התחום, ומעיקרא דדינא הוי מהני, אלא דתקנת חכמים היא דלא מהני.

ויעוין לעיל דהוצאו תירוטי הרשב"א והריטב"א אהך קושיא ומשנ"ת דדבריהם, ובדקדוקי סופרים (א' 5) הביא מרש"י כת"י (וג' דהוא גליון ואולי הוא מהדו"ק דרש"י) וז"ל נתגלגל חוץ לתחום ע"כ רבנן היא ולא רבי דאי רבי אפילו חוץ לד' אמות הרי יכול להציאו לתוך ד' אמותיו בפחות פחות מד' אמות כדברי הפירוש שלמעלה שמתיר לרבי בענין הזה עכ"ל יעו"ש.

הדרך הב' - יש שציארו קושית תוס' באופ"א [וכ"ג לכאור' מדברי הט"ז (סי' מה סק"ה)] דקושיית תוס' דיחול העירוב במקום שנתגלגל אליו, ולא משום דמנאי להציאו לתוך התחום, אלא משום דמנאי למיזל ולאכולו במקומו [וכבר עמדו דלשון תוס' מנאי למיסקליה 'ולא תוי' לא משמע כן, אך בזהרא"ש ליתא יעו"ש] ותירצו תוס' דהא"ג מעיקרא דדינא ראוי להיות דיקנה עירובו במקום שנתגלגל, אך כיון דעיי"ז היה דין האדם כיוצא חוץ לתחום לאסור לזוז ממקומו, תיקנו ליה חכמים דלא יחול עירובו זכהאי גוונא.

שיטת הרמב"ם - כתב הרמב"ם (פ"ו מעירובין הי"א) וז"ל כל המניח עירובו במקום יש לו במקום עירובו ארבע אמות, לפיכך המניח עירובי תחומין שלו בסוף התחום ונתגלגל העירוב וינא חוץ לתחום בתוך שתי אמות הרי זה עירוב וכאילו לא ינא ממקומו, ואם ינא חוץ לשתי אמות אינו עירוב ששרי נעשה חוץ לתחום והמניח עירובו חוץ לתחום אינו עירוב מפני שאינו יכול להגיע אל עירובו עכ"ל.

והראב"ד נקט דהרמב"ם פסק כרבי אליעזר (מה"א) דאמר והוא באמצעו, וכן נקט המאירי (לכ"ג) וכן הביא המגיד משנה (שם) בשם הרשב"א (כפה"ג בעצה"ק הארוך, וע' בקצ"ר ש"ה סי"ט דחה ד' הרמב"ם) אך דחה המגיד משנה, דלהדיא פסק הרמב"ם בהל' שבת כרבי יהודה

ודלא כרבי אליעזר, וכתב דדעת הרמב"ם דגבי מניח עירובו שאני וכולי עלמא מודו
דהעירוב באמצען (וע' חזו"א סי' קט ססקי"ח ובאח').

והנה לשון הרמב"ם (והשו"ע סי' מט ס"ה) דמייירי שהניחו בסוף התחום, ומדברי המגיד משנה
שם מבואר דהרמב"ם דוקא נקט, דדוקא היכא דנתגלגל העירוב לתוך שתי אמות
ממקום הנחתו הרי זה עירוב, אך היכא דהניחו ג' אמות לפני סוף התחום, זכה"ג כל דינא
חוץ לתחום הרי נתרחק טפי מז' אמות ממקום הנחתו, וזכה"ג לא מהני.

ויעוין צביאור הלכה (שם) דס"ל דדוקא במקום שהניח עירובו אמרי' דיט לעירובו ד' אמות,
והוסיף דלפ"ז מיושבת קושית רבינו יהונתן והצ"י דמאי שנא מהיולא חוץ לתחום
דלא יכנס אפילו לא ינא אלא אמה אחת (ויל"ע דלפ"ז בגוונא דשבת האדם סמוך לסוף התחום וינא ינא
הדין דיכנס).

אך האחרו' נידדו דלאו דוקא נקט הרמב"ם סוף התחום, אלא אורחא דמילתא דזכה"ג
רגיל להתגלגל עד חוץ לתחום ויעוין במשנ"ב (סי' מט סקי"ט) וצביאור הלכה דפסק כן
[והמגיד משנה שם הוכרח לזה ליישב דברי הרמב"ם דנקט דהכא לכולי עלמא הוא באמצען
יעו"ש, ויעוין בדברי יחזקאל (ס"ט סקכ"ט)].